

поскольку устойчивый финансовый сектор должен опираться на образованных потребителей.

**Ключевые слова.** финансовая грамотность, финансовое образование, финансовая культура.

**Natalya Kurysh, Diana Kurysh. FORMATION OF FINANCIAL LITERACY OF PUPILS-INVESTMENTS IN THE FUTURE OF ECONOMY OF UKRAINE**

*Presented publication reveals definition of «financial literacy», analyzes regional sociological survey of the population «Financial literacy and the awareness of the population», presents the model of financial literacy training graduates, because a stable financial sector should be based on an educated consumer.*

**Keywords:** financial literacy, financial education, financial culture.

УДК 336.114

Аліна Піліна, Олена Кагляк

**МОЖЛИВОСТІ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ  
У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ НА ПРИКЛАДІ  
КИЇВСЬКОЇ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК  
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

*У статті представлено компоненти ефективної моделі розвитку економічної освіти у позашкільному навчальному закладі. Систематизовано типові чинники-блокатори, які гальмують науково-дослідницьку роботу економічного спрямування у загальноосвітніх навчальних закладах. Запропоновано альтернативні шляхи їх подолання на прикладі Київської Малої академії наук учнівської молоді.*

**Ключові слова:** економічна освіта учнівської молоді, науково-дослідницька робота учнівської молоді, чинники-блокатори науково-дослідницької роботи економічного спрямування, модель розвитку економічної освіти у позашкільному навчальному закладі.

**Постановка проблеми.** Досягненням окремих загальноосвітніх навчальних закладів столиці, безумовно, є формування та впровадження ефективної системи економічної освіти та науково-дослідницької роботи з учнівською молоддю. Насамперед, конкурентною перевагою цих закладів є наявність та велика кількість талановитих, обдарованих учнів. На їхні досягнення істотно впливають особистості відповідних педагогів, зокрема рівень їхньої кваліфікації, організаторських здібностей, мотивації, ділових зв'язків тощо. До того ж, із досягненнями корелюють можливості навчального закладу, зокрема, наявність матеріально-технічної бази, додаткового фінансування, методологічних розробок, рівень викладання та глибина спеціалізації відповідних навчальних дисциплін.

Проте, заслуговує на увагу проблема відсутності ефективно організованої системи науково-дослідницької роботи економічного спрямування з обдарованими учнями. Ми систематизували *типові чинники-блокатори науково-дослідницької роботи економічного спрямування серед учнівської молоді столиці*. До них належать: низький рівень престижності науки в суспільстві; відсутність внутрішньої мотивації учнів та педагогів до науково-дослідницької роботи; відсутність потужної системи зовнішнього стимулювання учнів та їхніх наставників, недостатній рівень професійної підготовки педагогічних кадрів до викладання економічних дисциплін та основ науково-дослідницької роботи; перевантаженість учнів широким спектром дисциплін; недостатня увага до вищеназваних дисциплін у типовому шкільному розкладі; нерозуміння з боку адміністрації значущості та важливості останніх.

Бажання старшокласників брати участь у науково-дослідницькій роботі, створення відповідних умов для реалізації їхнього творчого потенціалу, а також досягнуті ними результати значною мірою залежать від наявності кваліфікованого та зацікавленого педагогічного керівника. Водночас, не всі педагоги як позашкільних, так і загальноосвітніх навчальних закладів готові успішно працювати з обдарованими старшокласниками. Форми роботи з

обдарованою учнівською молоддю істотно відрізняються від традиційних та потребують додаткових зусиль й високого рівня розвитку особистості наставника.

Часом кваліфікації вчителів географії та економіки, педагогічних керівників науково-дослідницьких робіт, а також адміністраторів загальноосвітніх навчальних закладів, керівників наукових товариств та районних представників з виявлення, розвитку та підтримки обдарованих учнів виявляється недостатньо для всебічної та якісної підготовки юних пошуковців до належного виконання науково-дослідницьких робіт економічного спрямування.

Останні часто мають занадто загальну тематику, недосконалу структуру, неякісне оформлення, застарілу та недостатню базу джерел інформації. Водночас, у них немає найголовнішого – авторського практичного внеску учня у розвиток теми та глибокого аналізу теорії питання. Трапляються непоодинокі випадки плагіату, на які не звертають уваги педагоги. До окремої категорії належать дослідження настільки високого рівня складності, що тільки під час захисту членам журі стає зрозуміло, що їх виконували не учні, а педагогічні та наукові керівники.

Частина обдарованих школярів залишається без підтримки наставників у момент виконання та презентації власних економічних досліджень. Систематична відсутність наставників на заходах, байдужість до виступів вихованців та типові помилки учнів при виконанні науково-дослідницьких робіт свідчать про те, що дорослі фігурують як педагогічні керівники лише номінально, для того, аби надати всі необхідні дані, які вимагаються умовами проведення конкурсу, а також для звітування перед керівництвом своїх навчальних закладів.

Окрім того, не всі талановиті учні столиці достатньо охоплені увагою наставників та беруть участь у корисних для себе заходах та формах навчально-виховної роботи. Серед викладачів спостерігається вибіркоче інформування старшокласників про додаткові можливості навчання, зокрема

у позашкільних закладах освіти, часткове залучення їх до участі у різноманітних конкурсах, конференціях, наукових читаннях, круглих столах тощо. Через це частина обдарованих учнів столиці не може реалізувати повністю свій науковий та особистий потенціал в економічній спеціалізації, одержати професійну оцінку своїх досягнень та зворотній зв'язок від компетентних фахівців, опинитися в ситуації успіху та презентувати свої власні професійні здобутки широкій громадськості, одержати ряд важливих компетенцій, стати конкурентоздатними на ринку праці та освітніх послуг.

Тому ми вважаємо за потрібне наголосити на важливості доступу талановитих учнів до діяльності позашкільних навчальних закладів як альтернативі традиційній системі економічної освіти та науково-дослідницької роботи. А також на необхідності формування ефективних моделей розвитку економічної освіти та науково-дослідницької роботи учнівської молоді в останніх.

Отже, обрана для дослідження тема є актуальною, недостатньо вивченою, значущою та перспективною.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Над тематикою науково-дослідницької роботи із обдарованими учнями працювали такі закордонні та вітчизняні фахівці: С. Богдан, Л. Волкова, В. Гаврилюк, І. Горелова, Н. Морозова, Л. Ковбасенко, Г. Колінець, В. Лесин, О. Микитюк, В. Соловійов, С. Васильєва, Ю. Туранов, В. Урусський, О. Кульчицька, С. Сисоєва, Я. Цехмістер, Г. Пустовіт, О. Савенков, Т. Сущенко, П. Хейне, Г. Цехмістрова та інші. Проте, у більшості зазначених робіт мова йде лише про організацію індивідуальних наукових досліджень, а питання формування комплексного розвивального середовища для обдарованої особистості залишається поза межами уваги багатьох експертів. Чинна нормативно-правова база України щодо роботи з обдарованими учнями є достатньою, проте у більшості законодавчих актів, концепцій та державних національних програмах рекомендовані методи формування розвивального середовища для учнівської молоді є неповними, неконкретизованими та не мають прикладного характеру.

**Мета статті** полягає в систематизації досвіду та перспектив формування ефективної моделі розвитку економічної освіти та науково-дослідницької роботи учнівської молоді у позашкільних навчальних закладах України на прикладі Київської Малої академії наук учнівської молоді.

**Основними завданнями статті виступають:**

1) обґрунтування необхідності та значення формування ефективних моделей розвитку економічної освіти та науково-дослідницької роботи учнівської молоді у позашкільних навчальних закладах;

2) систематизація компонентів та форм ефективної моделі розвитку економічної освіти та науково-дослідницької роботи учнівської молоді у позашкільному навчальному закладі.

**Виклад основного матеріалу.** Економічний напрям роботи зі старшокласниками в Київській Малій академії наук учнівської молоді бере свій початок від 1992 року. У січні 2011 року він виокремився у структурний підрозділ – відділення економіки КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді». За останні 20 років було проведено велику роботу з обдарованими старшокласниками столиці. Напрацьований досвід дозволив нам систематизувати ряд тенденцій, здобутків та проблем у роботі як з учнями, так і з їхніми наставниками у загальноосвітніх навчальних закладах.

Метою роботи відділення економіки Київської Малої академії наук учнівської молоді є виявлення, підтримка та розвиток творчих, здібних, обдарованих і талановитих учнів столиці, які цікавляться економічними науками [1, с.2].

Важливо зазначити, що стаття 18 Закону України «Про позашкільну освіту» регламентує форми реалізації розвивального середовища таким чином: «Позашкільна освіта здійснюється диференційовано відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів, здібностей вихованців, учнів і слухачів з урахуванням їхнього віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я у різноманітних організаційних формах: заняття, гурткова робота, клубна робота, урок, лекція, індивідуальні заняття, конференція, семінар,

читання, вікторина, концерт, змагання, тренування, репетиція, похід, екскурсія, експедиція, практична робота в лабораторіях, майстернях, теплицях, на науково-дослідних земельних ділянках, сільськогосподарських та промислових підприємствах, на природі та в інших формах, передбачених статутом позашкільного навчального закладу» [2].

Ми виділили п'ять основних компонентів, з яких складається розвивальне середовище для обдарованих учнів у відділенні економіки Київської Малої академії наук учнівської молоді, і представили їх у таблиці 1. Розглянемо кожен елемент детальніше.

*Першим ефективним компонентом* ефективної моделі розвитку економічної освіти для обдарованих учнів 8-11 класів у позашкільних навчальних закладах України є розширення економічного кругозору та теорії науково-дослідницької роботи за межами шкільної програми.

Таблиця 1.

Компоненти ефективної моделі розвитку економічної освіти у відділенні економіки Київської Малої академії наук учнівської молоді  
(укладено авторами)

<b>Компонент</b>	<b>Форми реалізації</b>
1. Розширення економічного кругозору та теорії науково-дослідницької роботи учнівської молоді за межами шкільної програми	лекції, практичні заняття, індивідуальні та групові консультації для учнів та викладачів
2. Організація виконання учнями індивідуальної наукової роботи економічного спрямування	консультації, настановча сесія
3. Створення умов для презентації учнями власних досягнень у науково-дослідницькій роботі на різноманітних заходах районного, міського, всеукраїнського та міжнародного рівнів	організація конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт економічного спрямування, наукових читань, науково-практичних конференцій, круглих столів тощо
4. Пошук партнерів та розвиток співпраці з ними в інтересах талановитих та обдарованих учнів	проведення спільних закладів, спонсорська підтримка
5. Видавнича діяльність для задоволення потреб цільової аудиторії	інформаційне наповнення сайту, видання брошур, буклетів, друкування грамот, подяк, публікація наукових досліджень учнів

У відділенні економіки Київської Малої академії наук це досягається проведенням спеціалізованих лекційних, практичних та консультаційних занять для учнів та педагогів керівниками трьох секцій: економічної теорії та історії економічної думки; мікроекономіки та макроекономіки; фінансів, грошового обігу та кредиту.

Метою лекційних занять є підвищення рівня теоретичних знань учнів та їхніх педагогічних керівників з основ науково-дослідницької роботи та економічної спеціалізації. Під час практичних занять у секціях відділення економіки старшокласники розв'язують цікаві завдання та ситуативні вправи, беруть активну участь у рольових та ділових іграх, екскурсіях на вітчизняні та іноземні підприємства, до бібліотек та музеїв, на спеціалізовані виставки тощо [3].

Так, у 2015-2016 навчальному році для школярів столиці було безкоштовно організовано такі заходи у рамках практичних занять: екскурсія на XIX Міжнародну виставку реклами, маркетингу та мас-медіа (REX-2015); відвідання VII Міжнародного форуму-презентації «Інноватика в сучасній освіті»; участь у грі економічного спрямування «Брейн-ринг»; екскурсія до компанії «АШАН»; екскурсія до компанії «Adidas Group»; проведення економічної гри на тему «Грошові потоки»; екскурсія до видавництва «Baier Media Group» тощо. До того ж проведено ряд спеціалізованих тренінгів та майстер-класів, зокрема: «Маркетингові ходи супермаркетів»; «Online shopping»; «Реклама та PR»; «Prezi-шоу»; «ЗаGoogleмося»; «Рекламна вітальня».

У 2015-2016 році консультації учнівської молоді у відділенні економіки проводилися співробітниками як стаціонарно, так і у телефонному та електронному режимах за ініціативи цільової аудиторії.

*Другим важливим компонентом* розвитку економічної освіти учнів у Київській Малій академії наук є організація виконання ними індивідуальної наукової роботи під опікою керівників секцій. Така вузька спеціалізація дозволяє школярам сфокусуватися на певній галузі знань, конкретизувати

коло наукових пошуків, а також одержати компетентний зворотній зв'язок, супровід та підтримку від відповідного фахівця.

*Третім необхідним компонентом* розвивального середовища для обдарованих учнів у позашкільних навчальних закладах ми вважаємо створення умов для презентації ними власних досягнень у науково-дослідницькій роботі на різноманітних заходах районного, міського, всеукраїнського та міжнародного рівнів. Найефективнішою подією у цій галузі є проведення щорічного Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України. Змагання такого високого рівня виступає каталізатором перших авторських пошуків, відкриттів та професійних досягнень юних економістів за межами шкільної програми та надихає їх демонструвати власні здобутки широкій громадськості, сприяє самореалізації, дозволяє проявити високий рівень інтелекту, оригінальність мислення та творчі здібності, опинитися у ситуації успіху, одержати зворотній зв'язок і об'єктивну оцінку своєї діяльності від компетентних фахівців, почесні дипломи та цінні призи.

У міському етапі (2015-2016 навчального року) вищеназваного конкурсу взяли участь 80 осіб від відділення економіки, а у всеукраїнському етапі – три учениці. Усі посіли призові місця.

Але окрім конкурсних змагань районного, міського та всеукраїнського рівнів, старшокласникам надається унікальна можливість продемонструвати свої досягнення на інших різнопланових заходах, серед яких: наукові читання, круглі столи, науково-практичні конференції економічного спрямування тощо. Відділення економіки Київської Малої академії наук учнівської молоді у 2015-2016 навчальному році виступило організатором багатьох заходів, у яких взяло участь близько 150 учнів: науково-практична конференція «Лауреати Нобелівської премії з економіки»; круглий стіл «Актуальні проблеми сучасної наукової думки»; Всеукраїнська науково-практична конференція «Маркетингова освіта – шлях до успіху»; круглий стіл «Економіка України: шляхи виходу із кризи»; круглий стіл до 150-річчя

М. Туган-Барановського на тему: «Соціоекономічні аспекти розвитку сучасної наукової думки».

*Четвертим обов'язковим компонентом* розвивального середовища для обдарованих учнів у позашкільних навчальних закладах ми вважаємо пошук партнерів та розвиток співпраці з бізнесовими, державними та громадськими організаціями в інтересах талановитих та обдарованих учнів. Так, на теперішній час, відділення економіки Київської Малої академії наук учнівської молоді співпрацює з 11 вищими навчальними закладами столиці, зокрема, Київським національним торгівельно-економічним університетом, Інститутом економіки та менеджменту Національного авіаційного університету, Київським національним економічним університетом ім. Вадима Гетьмана, економічним факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова, Міжнародним університетом розвитку людини «Україна», Університетом економіки та права «КРОК» тощо. Формами реалізації цього напрямку роботи є проведення спільних закладів, спонсорська підтримка, укладання договорів про співпрацю тощо.

*П'ятим актуальним компонентом* розвивального середовища для обдарованих учнів у позашкільних навчальних закладах, на нашу думку, є видавнича діяльність. У 2015-2016 навчальному році співробітниками відділення економіки Київської Малої академії наук учнівської молоді було розроблено, змакетовано, видано з метою розповсюдження серед учнів-членів МАН та педагогів такі матеріали: кольоровий буклет про діяльність відділення економіки та збірка методичних рекомендацій «Основні вимоги до підготовки, написання і захисту науково-дослідницьких робіт».

Протягом року співробітники відділення також активно працювали над наповненням сайту Київської Малої академії наук учнівської молоді, пропонуючи цільовій аудиторії оперативну інформацію про заплановані та проведені заходи, досягнення учнів-членів секцій та їхніх педагогічних керівників.

Ми вважаємо, що для більшої ефективності розвивального середовища обдарованих учнів потрібно застосовувати одночасно всі зазначені вище

компоненти і оптимально їх комбінувати між собою, щоб забезпечити гармонійний баланс між знаннями, вміннями та навичками.

Участь у різноманітних формах роботи відділення економіки виступає каталізатором перших авторських пошуків, відкриттів та професійних досягнень юних економістів, здійснюючи які, вони виходять за межі шкільної програми, спонукає їх демонструвати власні здобутки широкій громадськості, сприяє самореалізації, дозволяє проявити високий рівень інтелекту, оригінальність мислення та творчі здібності, опинитися у ситуації успіху, знайти однодумців, одержати цінні рекомендації та об'єктивну оцінку своєї діяльності від компетентних фахівців.

**Висновки.** Формування ефективних моделей розвитку економічної освіти та науково-дослідницької роботи учнівської молоді в позашкільних навчальних закладах України є необхідним, важливим, складним, кропітким та довготривалим процесом, від якого виграють як обдаровані учні та їхні наставники, так і держава в цілому. Основними компонентами розвивального середовища у відділенні економіки Київської Малої академії наук учнівської молоді є такі: розширення економічного кругозору та теорії науково-дослідницької роботи за межами шкільної програми; організація виконання учнями індивідуальної наукової роботи економічного спрямування; створення умов для презентації учнями власних досягнень у науково-дослідницькій роботі на різноманітних заходах районного, міського, всеукраїнського та міжнародного рівнів; пошук партнерів та розвиток співпраці з ними в інтересах талановитих та обдарованих учнів; видавнича діяльність для задоволення потреб цільової аудиторії.

#### **Список використаних джерел**

1. Піліна А. М., Збірка методичних рекомендацій «Основні вимоги до підготовки, написання і захисту науково-дослідницьких робіт» / Піліна А. М., Сандугей В. В., Шевчук В. О. – К. : Київська Мала академія наук учнівської молоді, 2016. – 38 с.

2. Закон України «Про позашкільну освіту» // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – С. 229-250.

3. Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Економіка / Ілікчієва О. І., Лихота С. О., Олех А. П., Сандугей В. В., Шевчук В. О. – К., 2015. – Вип. 5. – 140 с.

**Алена Пилина, Елена Кагляк. ВОЗМОЖНОСТИ ВНЕШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ НА ПРИМЕРЕ КИЕВСКОЙ МАЛОЙ АКАДЕМИИ НАУК УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ**

*В статье представлены компоненты эффективной модели развития экономического образования во внешкольном учебном заведении. Систематизированы типичные факторы-блокаторы, которые сдерживают научно-исследовательскую работу экономического содержания в общеобразовательных учебных заведениях. Предложены альтернативные способы их преодоления на примере Киевской Малой академии наук ученической молодежи.*

**Ключевые слова:** *экономическое образование учащейся молодежи; научно-исследовательская работа учащейся молодежи; факторы-блокаторы научно-исследовательской работы экономического направления; модель развития экономического образования во внешкольном учебном заведении.*

**Alena Pilina, Elena Kalyak. THE POSSIBILITIES OF EXTERNAL SCHOOLS IN THE DEVELOPMENT OF ECONOMIC EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN ON THE EXAMPLE OF THE KYIV SMALL ACADEMY OF SCIENCES OF SCIENTIFIC YOUTH**

*The article presents the components of an effective model of development the economic education in the school educational institutions. Systematized typical blockers factors that hinder research work of economic content in secondary schools. Proposed alternative ways to overcome them on example of Kyiv Minor Academy of Sciences of student youth.*

**Key words:** *economic education of students; research work of students; factors blockers research of economic content; model of economic education in municipal extracurricular school.*